

Список використаних джерел

1. Конституція України: Основний Закон від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.12.2021).
2. Якимова С. В. Лесяк Н. І. Домашнє насильство як вид кримінального правопорушення за законодавством України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 3. С. 192-194.
3. Тацій В.Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві України. Х.: Вища школа, 1988. 181 с.
4. Савченко А.В. Кримінальне право України. К.: Атіка, 2008. 376 с.
5. Вознюк А.А. Кримінальна відповідальність за домашнє на сільство: актуальні питання теорії та практики. *Форум Права*. 2019. №55(2). С. 6-14.
6. Бондаренко О.С. Кримінальна відповідальність за домашнє насильство в Україні. *Правові горизонти*. 2019. С.102-107
7. Мінка Т.П. Розмежування адміністративної та кримінальної відповідальності за вчинення домашнього насильства. *Национальный юридический журнал: теория и практика*. Кишенев. 2019. №1. С.98-101.
8. Біловол О. Проблемні аспекти визначення основного безпосереднього об'єкта складу злочину, передбаченого ст. 126-1 КК України. *Підприємство, господарство і право*. 2020. № 5. С.227-234.
9. Іващенко В.О. Домашнє насильство: аналіз складу злочину. *Матеріали міжвузів. наук.-практ. круглого столу: «Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення»*. 22 березня 2019 р. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 200-203.
10. Глистин В.К. Проблема уголовно-правовой охраны общественных отношений (Объект и квалификация преступлений). Л., 1979. 223 с.
11. Проект Кримінального кодексу України, підготовлений Рабочою групою з питань розвитку кримінального права станом на 12.12.2021р. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code> (дата звернення: 15.12.2021).

Пригоцький В.А., кандидат юридичних наук,
доцент кафедри бізнесу і права

Вінницький інститут Університету «Україна»

Олійник О.М., старший викладач кафедри
бізнесу і права

Вінницького інституту Університету «Україна»

ЩОДО МІЖНАРОДНИХ МЕХАНІЗМІВ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ**IN REGARD TO THE INTERNATIONAL ARRANGEMENTS FOR HUMAN RIGHTS
DEFENCE**

Анотація. У цій статті розглядається питання сутності ціннісних орієнтирів України та правового статусу деяких міжнародних механізмів, які забезпечують дотримання прав та свобод людини.

Ключові слова: Ратифікація, цінності, Європейський суд з прав людини, механізм захисту прав та свобод, Конвенція.

Abstract. In this article it was initiated to consider an item of a subject matter of value orientations in Ukraine and legal nature of some international mechanisms which provide the respect of human rights and freedoms.

Keywords: Ratification, values, European Court of Human Rights, mechanism for protection of rights and freedoms, Convention.

Постановка проблеми. Ратифікація Україною, підписаної у 1950 році у Римі Європейської Конвенції про захист прав людини та основних свобод – є важливим етапом на шляху входження (приєднання) нашої держави до європейського та світового правового простору. Це приєднання (17.07.97), – є основним нашим досягненням у галузі прав людини; це стало можливим у результаті незалежності та європейського розвитку держави. Разом із ратифікацією Конвенції до національної судової практики запровадились і правові засади Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ).

За час діяльності ЄСПЛ ним було сформульовано значну кількість правових позицій щодо застосування положень Конвенції, принципів і доктрин, на підставі яких здійснюється захист гарантованих нею прав і свобод. А тому, безперечно, українському правозастосовцю для застосування цього міжнародного документа необхідні знання та розуміння практики ЄСПЛ, яка формується механізмом її застосування у професійній діяльності.

Приєднання до Конвенції стало результатом довгого пошуку суспільством України шляху свого розвитку. Такий шлях віднайдено. У результаті подій 2014 року на Майдані сформульовано власну концепцію злагоди суспільства. Основою цієї доктрини стали «Європейські цінності». При цьому не визначено, що таке цінності узагалі і чим «Європейські цінності» відрізняються від традиційних цінностей нашого народу. У результаті цього цінності, які ми вибрали орієнтиром кожен тлумачить хто як їх розуміє. На це, мабуть, і розрахунок.

Ми вважаємо, що питання щодо визначення дефініції «Європейські цінності» є актуальним, оскільки нерозуміння такого орієнтиру для розвитку не сприяє консолідації держави для розвитку в майбутнє, а навпаки – дезорієнтує людей. Це визначення необхідно обов'язково зробити для успішності реформ в суспільстві, та розуміння народом їх необхідності. Це є частиною базової легітимацією влади та пропонованих нею змін, тобто таких перетворень які в кінці-кінців дадуть можливість сказати, що жертви 2013-2014 років – не даремні. Розуміння постановленої мети держави є нагальним, оскільки глобалізація світу (яка стала основним бажанням нашої держави) припинилась з виходом Великобританії з Європейського союзу (далі – ЄС), а США – з Транстихоокеанського партнерства, ЮНЕСКО, Ради ООН по правам людини, Паризького договору по клімату, договору з Іраном, Міжнародного кримінального суду, а у 2020 році США застосували до цього санкції.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні і практичні питання міжнародних механізмів захисту прав людини досліджували та удосконалювали Арно А.Ж., Ейссен М.А., Константінеску Л.Ж., Ерделевський О.М. та інші. Вітчизняні вчені представлені Рабіновичем П.М., Буткевичем В.Г., Бисагою Ю.М., Муравйовим В.І., Супруном Д.М., Федоровою А.Л. та іншими.

Метою статті є початок дослідження проблем та перспектив розвитку правового елемента (у структурі держави) за допомогою огляду механізму міжнародних правозастосовчих інститутів з огляду на обов'язковість застосування судами (при розгляді справ) Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року та практику Європейського суду з прав людини як джерела права.

Виклад основного матеріалу. Однوپолярного світу на чолі із Заходом вже немає. А ми все-таки йдемо на Захід, на Захід 90-х років.

Ми вважаємо, що цінністю для людини загалом є те, за що людина готова віддати щось головне у своєму житті чи саме життя. На тому «привабливому» Заході, про цінності якого ми розповідаємо, наприклад Голова Єврокомісії заявила, що однією з європейських цінностей є право вибору особою своєї статі ще з дитинства, рівні права трансгендерів (немовби вони не рівні), визначення батька та матері, як батько-1 та батько-2. Для нас, українців – під питанням актуальність таких «цінностей».

З огляду на це змінити цінності і залишитись тією ж особою неможливо. Зміна цінностей людиною вимагає зміну моралі, світогляду. Тому ми вважаємо, що наша держава говорячи про «Європейські цінності», дай Боже, не має на увазі зміну суспільної моралі через зміну моралі (рос. «нравственности») окремої людини.

Проте за будь-якої зміни парадигми розвитку держави одним з світоглядних орієнтирів є права держава. Саме це і записано у ст. 1 Конституції [1] ще з 1996 року. Дійсно права людини це, мабуть, головне, але в сучасних умовах постає надто суттєве питання (хоча воно існувало і раніше) про співвідношення «прав людини» та «прав держави», як суспільних феноменів, на свою особливість.

Говорячи про державу ми маємо на увазі організацію суспільства, суспільний договір для організації його життя. Що у контексті глобалізації є більш важливим: права окремої людини чи традиційність держави? На перший погляд все очевидно – зрозуміло, що права людини. Але при більш детальному вивченню цього питання стає зрозумілим, що глобалізація, на яку почала орієнтуватись Україна, зітре відмінності між будь-якими культурними феноменами, що неминуче призведе до знеособлення і самої людини з її правами. Нам це потрібно? Вважаємо, що ні, а тому не ототожнюємо «дорогу до Європи» і становлення правової держави, що наші законодавці зрозуміли ще у 1996 році.

Стаття 55 Конституції [1] надає право людям звертатися до міжнародних механізмів захисту прав людини. Такі (міждержавні) органи вирізняються тим, що вони створюються за взаємною згодою кількох держав, як правило, оформленою міжнародною угодою, діють у межах такої угоди, яка визначає їхні повноваження і спеціальні правила процедури. Їх робота характеризується тим, що: а) вони мають вплив на уряди; б) найчастіше їхні рішення обов'язкові для виконання; в) вони змушують міжнародне співтовариство звертати увагу на порушення прав людини.

Універсальні правозахисні механізми – це організації, які поширюють свою діяльність на увесь світ, незалежно від державних і регіональних кордонів. Ці механізми тією чи іншою мірою пов'язані з основною на сьогодні міжнародною організацією світу – ООН. Це не випадково, оскільки: по-перше, її членами є майже всі держави світу, по-друге, відповідно до Статуту ООН однією з основних цілей діяльності цієї організації є «утвердження віри в основні права людини, у гідність і цінність людської особистості».

Дефініція «механізм захисту прав та свобод» розкривається як система правових засобів, метою яких є захист прав людини. Нагальність у такому захисті виникає при

учиненні правопорушення. Аналіз захисту особистих прав і основних свобод в рамках системи захисту прав людини ЄС указує на існування невирішеного питання щодо принципів захисту прав людини. Ураховуючи це ЄСПЛ у деяких випадках відхилив принцип захисту прав людини (на національному рівні) в рамках права ЄС, а у деяких випадках – визнавав та здійснював захист вказаного принципу. За висновками суду у своїх діях він повинен керуватися винятково правом Співтовариства і не повинен дотримуватись законодавства держав-членів [6].

За таких обставин європейське правосуддя може не містити елементу правосуддя, а може доволі часто мати чіткий політичний характер, наприклад, вироки майже виключно щодо громадян Сербії, як частини бувшої Югославії, чи анонімність свідочьких показань, які не можливо перевірити у Кримінальному суді в Гаазі. А тому набуває особливої актуальності набуває невід'ємний елемент будь-якої правової системи сучасності – контрольний механізм за дотриманням обов'язків суб'єктами права щодо виконання рішень правозастосовчих органів. Це пояснюється тим, що цей механізм накладає санкції за неналежне виконання існуючого порядку, але і, за необхідності, підтверджує цей порядок та уточнює його зміст.

В цьому контексті, відповідний контрольний орган виступає не тільки як стабілізуючий та консервативний елемент існуючої правової системи, але й як її конститутивний фактор. У тій мірі, у якій створення будь-якого правила поведінки розраховане на подальше його застосування, а отже на отримання необхідного ефекту, діяльність контрольного органу забезпечує дотримання міри адекватності отриманого ефекту думці автору самого правила. Безумовним є те, що ефективність діяльності контрольного органу залежить від кола повноважень, які на нього покладені. Це в однаковій мірі стосується діяльності як національних, так й міжнародних контрольних органів.

Одним з найголовніших досягнень міжнародного права останніх десятиріч вважається створення міжнародної системи гарантій дотримання прав людини, яка ґрунтується на загальноновизнаних принципах, що знайшли своє закріплення в цілому ряді міжнародних договорів як універсального, так й регіонального характеру, а також на системі міжнародних органів, наділених контрольними повноваженнями за дотриманням закріплених прав, до яких відносяться міжнародні несудові органи та міжнародні судові інституції.

Погоджуємось із фахівцями, які серед міжнародних несудових контрольних органів можна виділяють декілька їх типів. До одного типу відносяться ті організації, які займаються головним чином, або за власною ініціативою, або на прохання держави-учасниці договору, або, при певних умовах, за скаргою будь-якої особи чи групи осіб, збиранням інформації про дотримання іншими державами-учасницями договору закріплених прав та проведенням відповідного розслідування стосовно виявлених фактів. Доповіді, які вони готують, носять узагальнюючий характер щодо стану з дотриманням тих чи інших міжнародно-правових норм у відповідній державі, а висновки, які містяться у цих доповідях, мають характер рекомендацій щодо вдосконалення тих чи інших положень національної правової системи або зміни національної судової чи адміністративної практики. До таких міжнародних органів слід віднести, наприклад, Комітет по запобіганню расової дискримінації, який створений та діє в рамках Конвенції ООН про скасування усіх форм расової дискримінації, що набрала чинності 04.01.1969 року, Комітет проти тортур, який діє в рамках Конвенції проти тортур, що набрала чинності 26.06.1987 року, або Африканську Комісію з прав людини та народів, яка функціонує в рамках Африканської Хартії прав людини та народів, що набрала чинності 21.10.1986 року [7].

До компетенції Комітету по запобіганню расової дискримінації та Комітету проти тортур, відноситься, по-перше, розгляд доповідей, які регулярно надаються йому державами-учасницями відповідної Конвенції та містять перелік заходів, вжитих з метою належного дотримання прав, гарантованих цією Конвенцією, та по-друге, проведення розслідувань на предмет виявлення можливих порушень державою-учасницею прав, гарантованих Конвенцією, по фактам, які надані у його розпорядження будь-якою особою чи групою осіб, при умові, якщо держава-відповідач висловить на це свою згоду. По результатам проведеного розслідування, кожен із згаданих Комітетів складає доповідь, яка направляється зацікавленим сторонам та основні висновки якої включаються до щорічної доповіді, яку він готує для Генеральної Асамблеї ООН через посередництво Генерального Секретаря ООН.

На відміну від вищезгаданих Комітетів, право на звернення до Африканської Комісії з прав людини та народів з проханням про проведення розслідування щодо дотримання державою-відповідачем прав, гарантованих Африканською Хартією прав людини та народів, має виключно держава-учасниця цього міжнародного договору. Однак, як і в попередньому випадку, висновки, які покладаються в основу доповіді, що готує Комісія по результатам розслідування, не носять юридично обов'язкової сили для держави-відповідача, а мають виключно характер рекомендації.

Інший тип міжнародних несудових органів можна охарактеризувати повноваженнями тих організацій, діяльність яких у першу чергу зорієнтована на розгляд індивідуальних заяв про порушення державою-відповідачем прав, гарантованих відповідним міжнародним договором, а отже функції яких можуть бути визначені як «квазісудові». Характерною рисою таких міжнародних органів є те, що вони займаються розглядом конкретних справ щодо порушення конкретних прав, гарантованих відповідним міжнародним договором, а отже доповіді, які вони готують по завершенню процедури розгляду, носять не узагальнюючий характер, але стосуються безпосередньо індивідуального заявника. В той же час, окрім того, що право на представлення індивідуальної заяви до таких міжнародних органів обумовлюється необхідністю отримання згоди на це з боку держави-відповідача, висновки таких контрольних органів, як і в попередніх випадках, носять лише рекомендаційний характер. До квазісудових міжнародних контрольних органів у сфері прав людини відносяться Міжамериканська Комісія з прав людини, що створена в рамках Міжамериканської Конвенції з прав людини (набрала чинності 18.07.1978 року) та Комітет ООН з прав людини, що функціонує в рамках Факультативного протоколу до Міжнародного Пакту ООН про цивільні та політичні права (набрал чинності 23.03.1976 року) [7].

Американська система захисту прав людини багато у чому нагадує європейську систему захисту, що існувала до дати набрання чинності Протоколом № 11 до Європейської Конвенції з прав людини і основних свобод 1950 року, а отже передбачає функціонування дволанкового механізму захисту індивідуальних прав. У цій дволанковій структурі, подібно до європейської системи захисту прав людини, саме на Міжамериканську Комісію з прав людини покладено виконання найбільшого обсягу повноважень, притаманних американській системі захисту. Відповідно до цього, Міжамериканська Комісія виконує переважно фільтраційну функцію контрольного механізму, здійснюючи аналіз індивідуальних заяв в першу чергу на предмет їх прийнятності, у відповідності до встановлених формальних критеріїв. В той же час, до компетенції Міжамериканської Комісії відноситься також розгляд заяв на предмет наявності чи відсутності проблем з дотриманням державою-відповідачем прав, гарантованих Міжамериканською Конвенцією.

Комітет ООН з прав людини (з якого у 2020 році вийшли США) є єдиним міжнародним квазісудовим органом універсального характеру, діяльність якого присвячена розгляду індивідуальних заяв про порушення прав людини, закріплених в універсальному міжнародному договорі. Однак, незважаючи на подібну унікальність, цьому міжнародному органу притаманні два основні недоліки, властиві будь-якому міжнародному несудовому контрольному органу у сфері прав людини. По-перше, звернення до нього обумовлюється необхідністю висловлення на це згоди з боку відповідної держави-відповідача та, по-друге, висновки, до яких він приходить в результаті процедури розгляду індивідуальної заяви, мають суто рекомендаційний характер.

Серед міжнародних судових контрольних органів також можна виділити два основні типи. До першого типу таких контрольних органів відносяться міжнародні судові інституції, діяльність яких непрямым чином стосується питань міжнародного захисту прав людини. До таких міжнародних судових інституцій можна віднести, наприклад, Міжнародний Суд ООН, який створений та діє на підставі Статуту, що є складовою частиною Статуту ООН від 26.06.1946 року, або Суд Європейських Співтовариств, який створений та діє на підставі Договору про Європейське Співтовариство вугля і сталі, що набрав чинності 01.01.1952 року, Міжнародний кримінальний суд, який діє на підставі Римського статуту від 17.07.1998 року (набув чинності 01.07.2002 р.).

Міжнародний Суд ООН є судом за домовленістю (фактично *ad hoc*) не приймає до свого розгляду заяви від фізосіб про порушення їх прав і свобод; на це мають право тільки держави. Діяльність цього Суду стосується тільки тих питань міжнародного захисту прав людини, які впливають предмету міждержавного спору, а звернення до нього обумовлюється необхідністю висловлення на це згоди відповідної держави-відповідача.

Діяльність Суду ЄС подібно до Міжнародного Суду ООН лише опосередковано стосується питань міжнародного захисту прав людини, хоча на відміну від Суду ООН, право на доступ до Суду ЄС є відкритим на необумовленим. Практика Суду ЄС у питаннях захисту прав людини має суто економічний характер проблем (юрисдикція), які виносяться на його розгляд. Це пояснюється відсутністю міжнародно-правових актів щодо захисту прав людини.

Для Міжнародного кримінального суду визначено, що його юрисдикцією є кримінальна юстиція, з компетенцією переслідування відповідальних за геноцид, злочини проти людяності, військові злочини, застосування сили однією державою проти іншої. Він має довгу історію свого заснування – з кінця Другої Світової Війни. Особлива актуальність створення суду виникла після розпаду світової комуністичної системи та початком перерозподілу сфер впливу на користь «світових демократій». Поштовхом для створення суду стала війна в Югославії, яка фактично була припинена «гуманітарними» бомбардуваннями коаліції крії НАТО на чолі із США. Без санкції ООН.

До іншого типу міжнародних судових контрольних органів слід віднести ті, які створені в рамках міжнародних договорів щодо захисту прав людини, а отже діяльність яких безпосередньо пов'язана із питаннями міжнародного захисту прав людини. До таких міжнародних судових інституцій, окрім ЄСПЛ можна віднести лише Міжамериканський Суд з прав людини, який створений в рамках Міжамериканської Конвенції з прав людини, що набрала чинності 18.07.1978 року. Подібні функції виконує Міжамериканська комісія з прав людини – консультативний орган Організації американських держав, яка разом із Міжамериканським судом з прав людини контролює систему прав людини у рамках

Американської декларації прав та обов'язків людини (1948 р.), Американської конвенції з прав людини (1969 р.).

Висновки. Таким чином ЄСПЛ у структурі контрольних механізмів сучасної міжнародної системи захисту прав людини є достатньо унікальним органом, оскільки, на відміну від класичного міжнародного суду в сфері прав людини, право на звернення до нього не тільки є відкритим і не обумовлюється необхідністю висловлення на це згоди відповідної держави-відповідача. На відміну від контрольних органів, які тільки умовно можна віднести до судових, у сфері прав людини, його рішення є не тільки юридично обов'язковими для відповідача, але й безпосередньо впливають на розвиток правової системи конкретної держави.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 року.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80/print>.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/print>.
4. Господарський процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12/print>.
5. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/print>.
6. С. Табушка. Розвиток захисту прав людини в межах правової системи європейського союзу. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?
7. Тищенко І.О. Конспект лекцій з дисципліни «Міжнародний захист прав людини» URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/lectures/2020/kzpd/123.1.pdf>.